

El mercat de treball europeu

Raul Ramos Lobo

PID_00192342

Material docent de la UOC

Raul Ramos Lobo

Professor titular a la Universitat de Barcelona i consultor de la Universitat Oberta de Catalunya. Doctor en Ciències Econòmiques i Empresariales per la Universitat de Barcelona. Té més de quinze anys d'experiència docent en l'àmbit universitari i actualment és investigador del Grup d'Anàlisi Quantitativa Regional (AQR-IREA) i Research Fellow de l'Institute for the Study of Labor (IZA). La seva investigació recent se centra en l'anàlisi del mercat de treball tant des d'una perspectiva regional com internacional, fent especial atenció en l'impacte de la integració europea, la globalització i la immigració sobre la desigualtat salarial.

Primera edició: febrer 2013

© Raul Ramos Lobo

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2013

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Eureka Media, SL

Dipòsit legal: B-595-2013

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

Durant l'últim quart del segle XX i la primera dècada del segle XXI els països de la Unió Europea (UE) han experimentat canvis notables en els seus mercats de treball entre els quals, a continuació, centrarem el nostre interès en els tres següents:

- L'heterogeneïtat en el funcionament dels mercats de treball europeus.
- Els canvis que ha comportat (i comportarà) l'ampliació de la UE.
- L'impacte desigual de la gran recessió i les reformes que s'estan duent a terme.

En primer lloc, i pel que fa a l'heterogeneïtat en el funcionament dels mercats de treball europeus, en més o menys grau, s'ha de destacar que tots van patir un fort augment de l'atur durant la crisi del principi dels noranta, però particularment durant la gran recessió iniciada durant 2007-2008. En relació amb aquest aspecte, s'aprecien diverses experiències. Alguns països, com Holanda i Irlanda, van ser capaços de resoldre el problema de la desocupació al llarg de la dècada dels anys noranta, mentre que països com ara Itàlia, Grècia o Espanya encara mantenen taxes d'atur properes o superiors al 10%. Durant la fase expansiva prèvia a la gran recessió també es van observar importants diferències en el tipus de lloc de treball creat i en la destrucció posterior de molts d'aquests amb l'arribada de la crisi. Al llarg de les tres darreres grans crisis (1993, 2001 i 2008), la incidència de l'atur en diferents grups de la població ha variat molt entre països de la UE, i les taxes d'atur dels joves i les dones són les més elevades dels països del sud d'Europa. Aquestes diverses experiències porten a preguntar-se a què es deuen les diferències internacionals en el funcionament del mercat de treball.

En segon lloc, tant la composició de l'oferta com la de la demanda de treball han experimentat variacions substancials. D'una banda, la participació de les dones en el mercat de treball ha augmentat notablement a tots els països. De l'altra, el nivell educatiu de la població també ha viscut un increment notable. Finalment, els canvis tecnològics i la integració internacional creixent han provocat un canvi de la demanda de treball cap a noves ocupacions que, en general, requereixen més qualificació professional. De cara al futur, l'envelliment de la població europea i la possible arribada de noves onades d'immigrants d'altres països una vegada l'activitat econòmica es vagi consolidant són alguns dels fets més rellevants que condicionaran el funcionament del mercat de treball a la UE. En aquest sentit, un dels aspectes que demana més atenció des de la perspectiva del mercat de treball europeu és la incorporació a la UE de nous estats membres ubicats al centre i a l'est d'Europa. Per primer cop en

la seva història, la UE s'apropa a l'escala continental, i aquest canvi només pot portar conseqüències de tot tipus, inclosos els mercats de treball. Davant d'aquests canvis continus, les polítiques d'ocupació adquireixen un paper cada cop més important. A llarg termini, les polítiques d'ocupació representen els factors determinants dels nivells agregats d'ocupació i atur, però també de la seva distribució entre els diferents grups de població. Una prova de la major importància de les polítiques d'ocupació als països de la UE és l'avenç institucional que s'ha produït en els darrers anys, tant pel que fa a les polítiques més relacionades amb el mercat de treball (d'ocupació, socials), com pel que fa al seu funcionament global. En concret, ens referim, d'una banda, a la Constitució europea i, de l'altra, a les reformes que s'han dut a terme dins la política econòmica europea i que s'han conegut, primer, com a *Estratègia de Lisboa* i, actualment, com a *Europa 2020*.

En tercer lloc, i tal com s'ha esmentat breument en els paràgrafs anteriors, el canvi de cicle que s'ha produït en la majoria de les economies desenvolupades al final dels 2000 ha tingut un impacte profund i desigual sobre els mercats de treball europeus. En molts casos, aquesta evolució està portant a reformes importants en moltes polítiques que estan relacionades de manera directa o indirecta amb el mercat de treball.

Així doncs, i a la vista de l'exposició prèvia, aquesta assignatura vol oferir a l'estudiant una visió àmplia sobre els reptes actuals dels mercats de treball europeus i el seu context. Amb aquest objectiu i tenint en compte aquests antecedents, la resta del material s'organitza en els sis mòduls que es descriuen breument a continuació:

- **Mòdul 1. Conceptes bàsics per a l'anàlisi del mercat de treball.**
L'objectiu d'aquest mòdul és definir i operativitzar els conceptes bàsics per a l'anàlisi del mercat de treball. Així doncs, s'introduiran els conceptes d'*oferta* i *demanda de treball* i els salaris com a preus d'equilibri d'aquests mercats. També es defineixen els conceptes de *població activa*, *ocupada*, *aturada* i *inactiva* com també el de *costos salarials* i *productivitat* i es fa un repàs de les principals fonts estadístiques laborals de la UE destacant les diferències nacionals.
- **Mòdul 2. L'evolució dels mercats de treball als països de la Unió Europea.**
Aquest mòdul té com a objectiu principal mostrar l'evolució recent de les variables principals relatives als mercats de treball als països de la UE, Estats Units i Japó. Així doncs, en primer lloc, es presenta evidència descriptiva sobre l'evolució de la població activa posant especial èmfasi en les diferències entre els factors explicatius del seu creixement tant pel que fa a factors demogràfics (natalitat, envelliment, immigració) com a altres de més relacionats amb la participació al llarg del cicle econòmic (treballador afegit, treballador desanimat). A continuació, es descriu l'evolució de l'ocupació als diferents països, posant èmfasi en la incidència de la temporalitat i el treball a temps parcial, els canvis en la composició sectorial de

l'ocupació i en la incidència de nous fenòmens com el teletreball. També es fa una anàlisi detallada de l'evolució de l'atur als diferents països de la UE, distingint entre diferents tipus d'atur (estructural, cíclic, estacional, friccional, de curta durada, de llarga durada) i analitzant les diferències en la incidència de l'atur entre diferents segments de la població (dones, joves, immigrants, etc.). Finalment, també es descriu quina ha estat l'evolució dels costos laborals reals unitaris a la UE, les raons per les quals hi ha diferències salarials entre països i els efectes que aquestes diferències tenen en el mercat de treball. També s'inclouen alguns subapartats que intenten il·lustrar els conceptes presentats amb dades per a l'economia espanyola que permeten aprofundir en alguns aspectes clau, tot i que renunciant en certa mesura a la perspectiva comparada amb la resta de països europeus.

- **Mòdul 3. El paper de l'Estat als mercats de treball europeus.** Una de les funcions de l'Estat dins l'àmbit del mercat de treball consisteix a regular-ne el funcionament mitjançant normes que sovint es consensuen amb la resta d'agents que intervenen en el mercat (empreses i treballadors) o els seus representants (patronals i sindicats). Aquest mòdul analitza les peculiaritats de les diferents institucions que determinen el funcionament del mercat de treball als països de la UE. En primer lloc, es descriu el paper que fa cadascun dels agents en el mercat de treball. A continuació, s'introdueix la negociació col·lectiva i la seva funció en el mercat de treball. Finalment, es presenten els diferents models d'estat del benestar a la UE i els seus components (educació, sanitat, pensions, protecció davant l'atur) sense entrar en detalls, ja que en el mòdul següent es descriuen amb més profunditat les dues últimes polítiques atesa la seva vinculació més estreta amb el mercat de treball.
- **Mòdul 4. Polítiques socials i d'ocupació a la Unió Europea.** Aquest mòdul s'organitza en dos blocs ben diferenciats: en un primer bloc, es descriuen els diferents sistemes de protecció social a la UE, detallant tant la composició de la despesa com les diferents fonts d'ingressos per a descriure, a continuació, en el segon bloc, els sistemes de pensions i els sistemes de protecció davant l'atur distingint entre costos d'acomiadament, polítiques passives (prestacions) i polítiques actives d'ocupació. Finalment, s'introdueix també el concepte de *flexiseguretat* i la seva implementació en els diferents països.
- **Mòdul 5. Unió monetària i mercat de treball.** Aquest mòdul explica el paper clau que té l'ajustament per mitjà del mercat de treball en el context d'una unió monetària i, especialment, davant la presència de pertorbacions asimètriques. En primer lloc, es defineix el concepte de *pertorbació asimètrica* i es presenten els mecanismes d'ajust principals davant aquest tipus de pertorbacions. A continuació, s'expliquen les limitacions que representa la cessió de la sobirania nacional sobre la política monetària cap a un ens supranacional i com això, en els darrers períodes, ha afectat la situació dels diferents països europeus en l'àmbit del mercat de treball.

També s'introduiran de manera marginal alguns aspectes relacionats amb diferents teories sobre els determinants de la localització econòmica, com també el paper que tenen les empreses transnacionals i multinacionals a l'hora d'explicar les direccions en els fluxos de capital i les conseqüències sobre la generació de llocs de treball.

- **Mòdul 6. Les diferències en el funcionament dels mercats de treball europeu: fets estilitzats, teories explicatives i la gran recessió.** Aquest últim mòdul vol integrar els continguts dels mòduls previs amb l'objectiu d'explicar les diferències en el funcionament dels mercats de treball als països europeus, posant especial èmfasi en l'anàlisi de les possibles causes de l'heterogeneïtat que s'observa entre els diferents països i, sobretot, en els efectes que ha tingut la gran recessió en comparació amb episodis anteriors. Així doncs, es presenten les diferents teories explicatives, es descriuen les causes de la crisi i s'intenta explicar el perquè de les diferències en l'impacte de la crisi sobre els diferents països en el moment actual. Finalment, es fa especial menció de la situació a Espanya i dels possibles efectes de la reforma actual des d'una perspectiva europea (és a dir, valorant si el marc legislatiu laboral espanyol convergeix o no cap a l'europeu i quines en poden ser les conseqüències).

Continguts

Mòdul didàctic 1

Conceptes bàsics per a l'anàlisi del mercat de treball

Raul Ramos Lobo

1. Conceptes bàsics
2. Fonts estadístiques bàsiques

Mòdul didàctic 2

L'evolució dels mercats de treball als països de la Unió Europea

Raul Ramos Lobo

1. L'ampliació de la Unió Europea cap al centre i est d'Europa
2. La població activa
3. L'ocupació
4. L'atur
5. Costos laborals i productivitat

Mòdul didàctic 3

El paper de l'estat als mercats de treball europeus

Raul Ramos Lobo

1. Els agents que participen al mercat laboral: l'estat, les empreses (organitzacions empresarials) i els treballadors (sindicats)
2. La negociació col·lectiva: grau de cobertura i grau de centralització
3. Els diferents models de l'estat del benestar als països de la Unió Europea

Mòdul didàctic 4

Polítiques socials i d'ocupació a la Unió Europea

Raul Ramos Lobo

1. Els sistemes de protecció social a la Unió Europea
2. Les polítiques d'ocupació a la Unió Europea

Mòdul didàctic 5

Unió monetària i mercat de treball

Raul Ramos Lobo

1. Pertorbacions macroeconòmiques i unió monetària
2. Pertorbacions macroeconòmiques i polítiques d'ajust

Mòdul didàctic 6

Les diferències en el funcionament dels mercats de treball europeu: fets estilitzats i teories explicatives

Raul Ramos Lobo

1. Institucions i atur a la Unió Europea
2. Com reduir la volatilitat de l'atur
3. Diferències regionals en el funcionament dels mercats de treball

